

Süli Attila

VÁLOGATÁS NÉMETH LÁSZLÓ SAJTÓCIKKEIBŐL, NYOMTATVÁNYAIBÓL ÉS KORMÁNYBIZTOSI IRATAIBÓL II. RÉSZ

Bevezetés

Németh László életútjáról, tevékenységéről a Székely Nemzeti Múzeum 2012–2013. évkönyvében¹ rendeztük sajtó alá első forrásközlésünket. Ennek folytatásaként egy újabb válogatást adunk közre, melyek kiegészítik ezen eseményekben dúsgazdag politikai pályáról való ismereteinket.

Az erdélyi országgyűlésen követi minőségben résztvevő Németh Lászlót aggodalommal töltötték el a kimozdított székely határőr zászlóalj fegyelmetlenségéről szóló hírek, így a helyi sajtóban felhívást tett közzé. A 11. honvédszászlóalj 1848. decemberi harcáról szóló tudósításai, melyek közül egynek az eredeti kéziratát is sikerült fellelni fontos kútfői a magyar ellentámadásnak. Az erdélyi teljhatalmú országos biztosokhoz írt 1849. évi jelentései pedig Háromszék 1848–49-es történetéhez nyújtanak támpontot.

A szabadságharc leverése után Németh Lászlót egy ideig Csulak Zsigmond árapataki református lel-

kész bújtatta a helyi papi lakban, rövidesen azonban az oroszok elfogták. Először Nagyszebenben, majd Gyulafehérváron raboskodott. Innen Gál Dániellel és Jenei Józseffel meg akartak szökni, de a kísérlet kudarccal végződött. A hadbírótság nyolc év börtönre ítélte. Először Munkácson, majd Josefstadtban raboskodott.² Uralkodói kegyelem után (1857) egy ideig Háromszéken élt, majd megnősült és Hunyad megyébe költözött, ahol közgyámként tevékenykedett.³ Németh László időközönként jelentetett meg cikkeket a helyi és országos sajtóban, melyek közül az egyik a josefstadti börtönkönyvtár sorsáról szól, amely állományának jelentős része általa jutott a frissen alakult sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégium birtokába.

*

Az iratokat a jelenlegi helyesírás és központozás szabályai szerint, az eltérő alakok megtartásával közöltem. Az iratoknak csak a szövegtestét közöltem, kivéve, ha az adott levélnek utóírata is van.

Források

1.

Németh László felhívása a Tordán és Nagyenyeden állomásozó háromszéki határőr századokhoz
Őrizték meg az engedelmességet és teljesítsék a haza iránti köteleességüket.

A Tordán és Enyeden lévő székely századokhoz!

Atyafiak! April[is] 26-án Uzonban együtt valánk, ott valának még sokaknak apái, rokoni s testvéri s az uniót, mert még akkor Háromszéken is sok ellene vala, magasztos lelkesedés közt kikiáltok. Két ember vala többi közt⁴, kik az oly sok idő óta várt rablincsekből fölszabadító őrangyallal megismertetének, kik nektek elmondák, titeket arra tanítanak, hogy menjetek a hon bármely részébe, mert a magyarok,

tesvérink érdeke kívánja, kik reátok tárt karokkal várnak.

De Atyafiak! Fegyverek is valának s egyszersmind félénk, mi akkor nagyon valószínű vala, hogy titeket tán egy szabadságáért küzdő nép leigázására a hazából kivisznek: elmondók, hogy a határon túl ne menjetek. A fegyvereket pedig több mint 3-4 ezer ajak kikiáltá, hogy nem bocsátjuk ki s nekünk ezt senki se tegye hibául, ehhez jogunk is vala, apáink azt a korona megtartásérti harcból 1815-ben dicsőségesen hozák vissza, ezekhez a kegyelet és tisztelet mind megannyi emlékei kötvék s köztünk ezer meg ezer kar várakozik rájuk. Tehát letettük a székházhoz oly formán, hogy a kir[ályi] kormányzék rendelkezését elvártjuk. Azonban egy bizottság az ott⁵ nemzetörség föllállításában működő tisztségből kiküldetett,

¹ Lásd SÜLI Attila 2012–2013.

² NAGY Sándor 1895, 110; BONA Gábor 1999, III, 574.

³ NAGY Sándor 1895, 132–133; RÉTHI Lajos 1884, 23; PÁL-

MÁNY Béla 2002, 292.

⁴ Gál Dániel és Németh László.

⁵ Kolozsváron.

hogy tudakozná meg a ti és fegyveretek sorsát. Ez Uzonba megérkezve egyháznál⁶ értekezést tartott. Én nem vagyok szerencsés velők lenni, hanem veletek azalatt egy fegyveres ládát, mert úgy kíváná a nép ezere nézénk meg, nincs-é benne puskapor is. Míg e történt, a bizottság is megjelent oly határozattal, hogy ily vészes időben maradjatok ti is benn, míg a királyi fő kormányzó is rendelkezend kimenetelekről. Ez meglőn s ti másnap megesküvétek, hogy akármikor szólítsanak föl a hon vagy testvérink érdekében, mindig készen állatok. A királyi fő kormányzó ezek után néhány nappal Erdély kerület két közszeretettű férfiát, gr. Mikes János és Zeyk Károly urakat beküldé, s ti mint becsületes magyarhoz illik, esküvel megpecsételt szavakat beváltva, a kijövetelre rögtön készen valátok. Sőt többet tevénk: a fegyvereket is, mert a magyar városok, Kolozsvár, Dézs, Torda, Enyed sat. érdekei kívánák, kiadtuk. Most ti is itt künn vagytok, a közcsend fenntartása kezetekbe van letéve. De, atyafiai, itt sok olyat beszélnek rólatok, a mindent rágalmazni szeretők, hogy ha azok igazak volnának, mindnyájunk szégyenére válnék. Azt mondják, hogy ti a tisztektől nem akartok függni, hogy az oláhok haját levágjátok s még isten tudja miket. Atyafiai, ti tüzes, ép székely gyermekek tudjátok meg, hogy különösön most igen sok rosszakaratú ember van, kik a legszentebb célt s tetet is félremagyarazza. Kerüljetekek tehát mindent, mi székely becsületünkre homályfoltot vetne. A tiszték parancsának, mint Uzonban is kérélek, engedelmessékedjetekek most inkább, mint valaha. A szegény oláhot ne bántátok, ha titeket nem bánt, a rosszakat győzéték meg, hogy ti mindennek, ki a hon javát akarja baráti vagytok. Aki titeket itatva rosszra késztet, vessétek meg, mert az a székely nevet akarja Európa előtt bepiszkolni. Mert atyafiai úgy-é mindnyájunknak rosszul esnék, ha minket székelyeket amúgy bosszantani kezdenének? Aztán ők, a nép nem is okai, csak a bújtogatók a mostani zavaroknak. Legyetek tehát, barátim, szeretett polgártársaim igazságosok s azoknak a tiszteknek, kikre bízva vagytok, parancsait teljesítsétek, hogy a rosszakaratú emberek, az emberi társaságnak fekélyei, ne is gondolhassák, annnyival kevésbé mondhassák, hogy a katonai fegyelmet, a király és haza iránti hűséget, miben mindig tántoríthatlan valátok s vagytok, megszegétek. Isten veletek s fegyverünk élének merre hordozzátok s ha a sors úgy kívánja, hozzájuk, ezer szerencse.

Németh László

Megjelent: *Kolozsvári Híradó*, 10. sz., 1849. június 16. 39.

⁶ Feltehetőleg az uzoni református parókián.

⁷ Alsó Sándor (1813–1873) a 11. honvédszászlóalj századosa.

2.

Németh László hadnagy nyugtája a 11. honvédszászlóalj számára

Kolozsvár, 1848. november 5.

Nyugtatóvány

30, azaz harminc pengő forintokról, melyeket hogy honvéd 11^{ik} zászlóalj százados Alsó⁷ úrtól, mint október havi illetőségemet átvettem, megösmerem.

Kolozsvárt, 1848. november 5^{én}.

Németh László s. k.
számvevő segéd

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: HL, *Csány-lt.* 113. d., sz. n.

3.

Németh László és Csulak Dániel⁸ fölhívása szabad csapat alakítására

Fölhívás

A közsabadság orgyilkosai ellen a székely nép egy emberkint föllállott, s míg egy része itt künn diadalmason csatáz, más része a családi tűzhelyt őrzi. – Nekem a székely nép egyik igénytelen tagjának, ki mindenik tábor szellemét s érzelmét ismerem, ki e napokbani táborozásukban részt vevék, egy szerény fölhívásom van Csulak Dani kolozsvári nemzetőr barátommal egyetértve azon szerencsétlen egyénekhez, kik békés lakjukból Kolozsvár és Torda városaiba menekültek.

Mi székelyek életünket, vérünket hoztuk itt künn lakó testvéreink megmentésére. Ily körülmények közt, mikor saját házaikat ég, rendezétek el családaitokat, ha van, a városba, hová menekülétek, s ragadjunk fegyvert egy erős szabad csapatot alakítani, mely villámkint majd itt, majd amott sújtsa az ellent. Azon polgárok pedig, kik fölösleges fegyver birtokában vannak, kölcsönözzék ki fegyverüket azoknak, kik azzal bírnának.

A székely táborbeli atyafiakra az jótékony hatással lenne, s a magyar testvérekkel lankadatlan kitartással, miként most vívandna.

Eziránti előleges lépések a királyi biztos⁹ ő nagyméltóságánál épp úgy, mint az itteni nemzetőr parancsnokság s város oltalmi bizottmányánál megte-

⁸ Csulak Dániel kolozsvári ügyvéd.

⁹ br. Vay Miklós erdélyi királyi biztos.

tettek, kik is az ügyet fölkarolván, mi a bejegyzési helyet azon remény és meggyőződéssel jeleljük ki egyikünk Csulak Daninál, Magyarutca fiscus¹⁰ melletti ház első emeletén, hogy a közelebből érdekeltek az ügy szentségétől áthatva zászlónk alá rohanandnak.

Ami a díjazást és élelmezést illeti, e tárgyban is a legcélszerűbb intézkedések tétettek, s a csapat a kiindulási ponttól biztosítva leendő élelmezése iránt is.

Németh László s. k.
Csulak Dani s. k.

Megjelent: *Kolozsvári Híradó*, 93. sz., 1848. november 9., 366.

4.

Németh László tudósítása a csucsai táborból

Csucsai tábor, [1]848. december 9^{én}

N[agy]sebes, december 9^{én} Míg az erdélyi honvéd 11^{ik} zászlóalj egy százada Boksanbányán dicsőséget arata – a többiek se valának restek annyi ármányos visszavonulás után homlokukra győzelmi babért vinni.

E zászlóalj Kolozsvárróli gyalázatos visszavonulásunkkor az ellent, miként mindenki tudja úgy megveré, hogy megszaladt.¹¹ Vezérüköt, a rabló Urbánt¹², másnap Szamosújvárt kapák meg – a cudar meghívók – sőt azelőtt is Enyed körül – miként e csatába a lelkes Bánfi János¹³, akkor százados, most alezredes alatt mindig győző volt.

A szamosújvári kolozsvári vezérlet, a sok ide-ama-oda ok nélküli vonulással – tán ép (?) - kitűzött célból annyira elcsigáza a legénységet, hogy a leglelkesebbek is szinte minden reményük vesztek.

Most a régi vezérség megszűnván, a zászlóalj vilanyozva van s e hó 8^{ikai} esemény bebizonyította azt, hogy lelkes vezérlet alatt a honvéd képes a pokolnak is nekimenni.

E zászlóaljat Bánfi alezredes más táborba lévén utasítva, Szabó Farkas¹⁴ vezérli. – 7^{én} kora reggel az 1^{ső} és 5^{ik} századdal N[agy]sebesre vonult, hol már dél előtt mintegy 11 órakor az Abrudbánya felől ide vonult Jánk tábora által megtámadandó vala. – A Jánk táborát mintegy 100 Turszki féle katonával spekelve¹⁵ két- háromezzerre lehet tenni. – A mieink, az említém

századok és Baróti¹⁶ százados alatt mintegy kétszáz bihari honvédből állott. – Az ellenség fenn a hegyeken – miénk alatt rendezé táborát. –

A csata megkezdődött. S a lelkes és eszélyes vezérlet megmutatá, hogy a magyar az ellen kétszerte nagyobb erejével megmérkőzik. – A Szabó százados és Zeyk¹⁷ főhadnagy föllelkesítésök – s jó példájok után – mindenik honvéd megannyi hős lesz. S elől ment tisztjeik után, az ellönt messze tovaúzték, vagy 10-15^{öt} közölök elejtvé – egyet pedig elfogtak – Az elfogott nyomorult kinézésű agg, mintegy 60 év felé. – Abrudbánya mellőli albáki (?), azt mondá, hogy 8 napja, hogy a Jánk táborába van, erőszakkal parancsolták, hogy fölkeljen. – S Abrudbánya körül mintegy 5 falukból (?) keresztül jöve, a Jánk tábora mindeniket fölszedte, – neki nem volt lándzsája – ő, mint favágó használtatott.

Az ő előadása szerint a katonaság 6^{án} öszvecsatkozott hozzájuk.

Zsákmányul több marha és gabona s más élelmi szerek tanyájukról leszállítottak, – s a legénység késő éjjig üldzte a rablókat.

E csata dicsősége különösen Szabó százados és Zeyk főhadnagyé – kiket a legénység megtértükkor nem győze dicsérni. –

Az ellenségnek még három faágyúja is volt, melyek közöl egy éppen Csucsára is küldetett, kettő még a hegyen szétpattanván. –

Reggelre a rablók után a bihari nemzetőrökkel, kik mintegy 1800 ép most östve 6 órakor, mikor e sorokat írom, érkeztek meg, egy kirándulás a hegyek közé van tervezve. A sikeréről majd máskor. –

Az erdélyi honvédek, ha ily főbb vezérei lennének vala, mint Szabó – nem kénszerűlének ide, e rideg helyre szorulni. Adja isten, hogy első szerencsés föllépését hasonló győzelmekkel koszorúzza. –

A bihariak későbbben érkezvén, még nem vehettek részt a rohanásban, de a tova kergetésben ők is ott voltak s fájt nekik az azelőtti napokba ármányoson odacsalt s elejtett bajtásakért bosszút nem állhatni, de Jánk úgy megszaladt, hogy nemhogy gyalog, de golyóval se lehetete utolérni.

Németh
honv[éd] számvevő

Eredeti kézirat. Lelőhely: MNL OL, R.110, *Kos-suth Hírlapjának iratai*, 2. tétel, sz. n.¹⁸

¹⁰ Kincstár.

¹¹ Az utóbbi állítás erős túlzás.

¹² Karl Urban (1802–1877) a 17. (2. román) határőrezred megbízott parancsnoka.

¹³ br. Bánffy János (1817–1852) alezredes.

¹⁴ Szabó Farkas (1815–1869) honvéd százados.

¹⁵ Összekapcsolva.

¹⁶ Baróthy László (1819–1885) az 55. honvédszászlóalj századosa.

¹⁷ Zeyk Ferenc (1824–1885) honvéd főhadnagy.

¹⁸ Hermann Róbert szíves közlése.

5.
Németh László tudósítása az észak-erdélyi
harcokról

1848. december 21.

Csucsai tábor, dec[ember] 21. f. hó 18-kán és 19-kén a honvéd 11-ik zászlóalj hősiségének ismét egy bizonyosságát adá.

18-kán az ellenség táborunkat tönkre tenni s a Királyhágón áttörni szándékozott. Megtámadásunk három felől volt elhatározva: Hunyadról¹⁹ jött egy ezred Siskovics²⁰, három escadron²¹ lovas²² és két század Károly Ferdinánd²³ s más gyalogság kíséretében Vardiner²⁴, míg Urbán²⁵ Almás²⁶ felől 9 század sorkatonával²⁷ s tömérdek néppel²⁸ nyomult előre. E két tábor közt Hodosfalva körül a helységekben fölkelte nép a hegyek élén állomásozott.

Délután nyomult Urbán Börvény felől a krasznai útra, hol míg a közel falvakból a segély összehúzódtott, egy század honvéd állotta becsületesen a sarat. A segély Szabó Farkas²⁹ vezérlete alatt alkonyatkor érkezett meg.

Táborunkat Baumgarten³⁰ székely lovag alezredes vezérlé, azon férfiú, kit, ha a kolozsvári népgyűlésben B. Baldacci³¹ mellé alvezérül választottuk volna (mert még akkor a vezért választottuk) másképp állanánk.

Szabó százados a Jánk³² táborát szétvert lelkes vitézeivel előnyomult, csakhamar azonban megszólított, és lövéssel üdvöztetett, mire emberei előrohanván 4 előőrt a megszólítóval együtt elfogtak, s a sötét éj dacára is számtalan ágyú és kartácslövés közben Urbán táborát szétverték.

Ugyanekkor megtámadá egy más csapat Hodoson Dobai³³ százados is, de a szenttamási és schwechati csatákban edzett hős két század honvéd és két század nemzetőrrel³⁴ a nagy tömeget megszalasztá.

Így mutatkozván az események, Riczkó³⁵ ezredes parancsára erőnk Csucsára pontosított össze, s egész éjszaka fegyverben vártuk a támadást.

19-kén jókor reggel Urbán összeszedvén erejét, ránk csapott, de rövid kemény tüzelés után visszavonult, a mieink rohanva utána, s emberei közül számosat megsebesítettek, kettőt sebesülten el is fogtak, az oláhok közül mintegy 60 esett foglyul. E csatában a lelkes vezér Baumgarten is lábán sebet kapott, de amely – istennek hála – nem veszélyes.

Míg Urbánnal a harc Kraszna felől így folyt, K-Sebes³⁶ felől Várdiner nyomult elő seregével. Fegyveres erőnk ellene Dobai százados vezérlete alatt 3 század honvédből állott. A tüzelés keményen folyt, kétszer vertük vissza, s ugyanannyszor nyomult elő a túlnyomó ellenség. Egyik ágyúnk mindjárt a harmadik lövésre leszereltetett, mégis egy ágyúval az ő kettőjük ellenében sikerült visszatartóztatnunk, míg a Szamos túlpartján levő csatáink a Szamosba beleugorván meg nem rohanták, s vissza nem verték őket. Tisztjeink mind jól viselték magokat, de főleg Dobai százados és Hegyesi Ferenc főhadnagy voltak e csata hősei. Ez utolsó egy közhonvéddel, Györfi Ferencel volt első, ki egy töltéssel telt tüzérszekeret, melyen 300 pft. és 2 db arany is találtatott, elfoglalt. Zsákmányul esett még két ló, s ha több lovasságunk van, megrohant ágyúink is kezünkbe jutottak volna. E csatában Dobai is könnyű sebet kapott.

E csaták, bár állásunkról kénytelenek voltunk is visszavonulni, a legnevezetesebbek, oly roppantul túlnyomó erővel a lelkesültség és vitézség diadalmasan küzdvén meg. A 11-ik z[ászló]alj 5 százada, mert a hatodik az alvidéki táborban van³⁷, s a 32-dik első százada, melyben Lugenics³⁸ őrmester tünteté ki magát, a haza várakozásának becsülettel megfelelt.

Az Urbán elleni krasznai csatában kitüntették magokat Kiss Lajos hadnagy, Nagy³⁹ és Moné⁴⁰ ör-

¹⁹ Bánffyhunadról.

²⁰ 41. (Sivkovich) soryalopezred. A harcokban nem a teljes ezred, hanem csak a 3. zászlóalja vett részt.

²¹ Század.

²² A 3. (Ferdinánd Miksa) könnyűlovas ezred egy osztálya, azaz két százada vett részt a harcokban.

²³ 51. (Károly Ferdinánd) soryalopezred erősen megfogvatkozott létszámú 3. zászlóalja vett részt az ütközetben.

²⁴ br. August Wardener vezérőrnagy, az észak-erdélyi császári- királyi csapatok parancsnoka.

²⁵ Karl Urban alezredes, a 17. (2. román) határőrezred parancsnoka.

²⁶ Nagyalmás.

²⁷ A 17. (2. román) határőrezred 2 zászlóalja, az 51. (Károly Ferdinánd) soryalopezred 2 százada és 1 század bukovinai határ vadász.

²⁸ Román népfelkelők.

²⁹ Szabó Farkas (1815–1869) a 11. honvédzászlóalj századosa.

³⁰ Baumgarten József alezredes (1811–1861) a csucsai dandár vezérkari főnöke.

³¹ br. Baldacci Manó (1807–1852) az észak-erdélyi magyar csapatok korábbi parancsnoka.

³² Avram Iancu (1824–1872) román prefektus.

³³ Dobai József (1820–1898) a 31. honvédzászlóalj századosa.

³⁴ Bihar megyei nemzetőrség.

³⁵ Riczkó Ignác (1815–1849) ezredes, a csucsai dandár parancsnoka.

³⁶ Kissebes.

³⁷ A dévai honvéd század 1848. október elején a császári támadás következtében Székely Elek százados vezetésével a Bánságba vonult.

³⁸ József Lukenich (1818–1849) őrmester.

³⁹ Feltehetőleg Nagy István (1815–1869) őrmester.

⁴⁰ Moné István (1828–1858) a 11. honvédzászlóalj őrmestere.

mesterek; a Kis-Sebes felőlben, különösen 2-ik század 3-ik szakasza, Balázs Ferenc, Weiss és Ruzsicska⁴¹ tizedesek, kik a Szamos vízén csaptak át az ellenre, Miklós⁴² és olasz huszáraink⁴³ is, bár számra kevesen, dicsően viselték magokat. A tüzérek közül kiténtek Vászil Ferenc tüzemester Várdiner ellen, s Kraszna felől Nigrász⁴⁴ főhadnagy.

Sebesültünk van 13, ezek közül 3 nehéz sebben, halottunk egy. Az ellenség részéről K.-Sebes felől egy Saint-Quentin⁴⁵ nevű őrnagyon kívül valami 40 maradt a csatatéren, sebesülteiket két kocsin vitték el. Urbán üldözött táborában is sok sebesültnek kellett lenni, mert amerre vonult, sok vérnyomot hagyott maga után.

Mikor e sorokat bevégeztem, jött egy tudósítás Várdinertől, melyben az elesett őrnagy testét visszaadni kéri, s egyszersmind ígéri, hogy Gyarmati⁴⁶ nevű nemzetőr őrnagyunkat, ki Somlyóra⁴⁷ ment pénzzé s elfogatót, visszaadja. Saint-Quentin testét tehát ma viszik el Csucsáról a mieink az ellenség előőrséig, halotti tisztességgel. Gyarmatit visszaadják-e, vagy nem, majd megírom.

Hírlík, hogy Bánffyhunyat föléggették, s az ellenség Kolozsvárig visszavonult. Mennyiben igaz e hír, nem tudjuk⁴⁸; mi nyomulni fogunk előre; állomásunkat, erőnk szaporodván, a váradi honvédek foglalják el. – Németh.

Megjelent: *Kossuth Hírlapja*, 154. sz., 1848. december 28., 668.

6.

Németh László sajtótudósítása az észak-erdélyi hadműveletekről

Bánfi-Hunyad, dec[ember] 24. estve 8 órakor. A csucsai táborból ma indulánk korán reggel 12 órával Hunyad felé, s azt estve mintegy fél 7-re egy puskalövés nélkül elfoglalók. Az ellenség jobb része Kolozsvár felé e napokban visszavonult; az itt hátrahagyott egy zászlóalj Sivkovics és 300 könnyű lovas megsejtén jövetelünket, nyakra-főre visszavonult. Elfoglaltuk egy pogyásos szekerét s még két hátramaradt lovasát. A sebesi csatázás alkalmával, ezelőtti

⁴¹ Feltehetőleg Ruzsicska Ede (1832–1896) tizedes.

⁴² Az utóbbi minden bizonnyal elírás, mert a 9. (Miklós) huszárezred nem harcolt Erdélyben.

⁴³ 7. (Kress) könnyűlovas ezred honvédsereghez csatlakozott egy sége.

⁴⁴ Niegreis Alajos (1815–?) tüzemester.

⁴⁵ August Saint-Quentin (1807–1848) a császári- királyi. 3. (Ferdinand Maximilian) könnyűlovasezred őrnagya volt.

tudósításomat pótlólag, kiténtette magát még Dadai⁴⁹ őrmester a vízen átrohanásban.

Orvosaink, kivéve egy-kettőt, igen silányul működnek, táborban ritkán láthatók. Egy közelebbi tudósításomban, mely adja isten minél hamarabb Kolozsvárról legyen jellemezni fogom őket. Dicséretet érdemel Csíki Miklós.

Még eddig, istennek hála! Mióta más erélyes vezérségünk van, jól mennek ügyeink. Riczkó és Inczédi⁵⁰ s Dobai a dolgok élén állanak s mi, ha isten is úgy akarja, ma-holnap Kolozsvárt leszünk.

A hunyadi jegyző azt mondá, hogy azért vonult táboruk jobb része Kolozsvár felé, mert a székelyek, miként az erdélyi német lapok írják, Brassót bevették s már Fogaras vidékén vannak.⁵¹ Szegény, árulók által bepiszkolt nemzetem! Tökéletesen hívém, hogy te a szent ügy mellett, melyért fegyvert fogtál, a legutolsó emberig harcolni fogsz. Isten adjon győzelmet a magyar fegyvernek! Beöthy Ödön kormánybiztos úr megjárta táborunkat. Ma reggel indult el Feketetőről Vezesse a mindenható.

Németh László

Megjelent: *Kossuth Hírlapja*, 155. sz., 1848. december 29.

7.

Németh László sajtótudósítása a Székelyföldről

Berkenyes, 1849. jan[uar] 13.

Szerkesztő Úr!

Csak még egy néhány óra s ha isten is úgy akarja miként én, Székelyföldön vagyok, de mielőtt oda érnék nem tehetem, hogy az eddig átutazott faluk szelleméről ne tudósítsam.

Az éjjel Kajánban⁵² ettünk, ez úgy látszik becsületes falu, az urasságoknak semmi kárunk sincs; a pap egy ifjú ember Moldovan Miklós nevű. Ha mindennütt ily érzelműek lettek volna, úgy a mezőségi udvarok ma nem néznének úgy ki, mint megannyi sír.

Szováth.⁵³ Lakosai többnyire magyarok, az Urban táborába erőszakolva valának. Mikor pitymallott az

⁴⁶ Gyarmathy Sándor (?–1867) Kolozs megye nemzetőr őrnagya.

⁴⁷ Szilágyosomlyóra.

⁴⁸ A hír valótlán volt.

⁴⁹ Dadai Elek (1828–?) a 11. honvédzászlóalj őrmestere.

⁵⁰ Inczedy Sámuel (1815–1893) őrnagy, a 11. honvédzászlóalj parancsnoka.

⁵¹ Az utóbbi hír téves.

⁵² Kalyán (Kolozs megye).

⁵³ Alsó- és Felső Szováth. (Kolozs megye)

unitárius lelkész, Molnár megvendégt. A falusiak magyar és oláh, a katonaság jövetelére készen vannak s ezért a kedélyek csillapultak.

Itt egy lengyel praefectus⁵⁴ új előfogattal ellátott; hogy Pest bevételét kósza hírnek mondók újjá született, e lelkes család ép úgy érzi sorsunkat, miként mű, azt mondja a hír ágyba verte – s mű meggyógyítók – Még két veszélyes falun, Frátán⁵⁵ és Méhesen⁵⁶ kell áthatolnunk, de mert honunk sorsa igényli, az étellel számot vetve megyünk.

A tribunusok most egy kissé megritkultak, azonban tegnapelőtt valami 17 keresztül vonult Sármáson⁵⁷, hihetőleg Naszód felől, a nép már nemigen hisz nekik.

Fráta, Méhes s osztán a szeretett szülőföld. Isten önökkel. – Vásárhelyről minden esetre ír⁵⁸, ha az útban el nem vész őszinte tisztelője.

Németh s.k.

Megjelent: *Honvéd*, 20. sz., 1849. január 19., 79.

8.

**Németh László levele Csány Lászlóhoz.
Beszámol a lakosság hangulatáról és pénzt kér
a kézdivásárhelyi üzemek költségeinek fedezésére.**

Sepsiszentgyörgy, 1849. március 5.

Németh László háromszéki
k.[ormány] biztostól

Csány László teljhatalmú országos biztos úrnak

Sepsisz[en]tgyörgy, [1]849. március
5^{én} östve kora

Február 10^{én} kelt, hozzám intézett fölszólítását a szózat kíséretében Berde⁵⁹ tanártól ép azon nap vettem, mikor ez előtti tudósításon már útbé indítam. Ma pedig Asztalos k[ormány] biztostól⁶⁰ kaptam egy levelet s 5000 rfrt. pp. a legszükségesebbek fedezésére. Lázár Mihály⁶¹ segédtséget által, ki is ezen eljárása által tettél cáfolta meg a róla írt balvéleményemet. Berde tanárral az itten maradott tábort megjárva – úgy találtuk, hogy a néphangulat

mindenütt, mint írtam is a legjobb. – Fölrándultunk K[ézdi]vásárhelyre is s ottani intézkedéseinket Berde s a kiindult képviselők szóval elmondandják meg.

Ide csatolom a csatákba részint megbénult, részint elvérzett maradékai kilenc kérelmét, oly megjegyzéssel, hogy ezek jobbára az 4000 pengőt szeretnék megkapni és Székely Antal⁶² hadnagyi rangot és nyugdíjt óhajtana.

Ezen sérelmeseken kívül – még mint hogy a székely katona többnyire családós, többen is vannak – de akiknek kérelmük még nem jött be hozzám – vagy négy jelenleg is a kórházba van – kik a hon általi fölsegállásra minden esetre méltók. Könyörgöm tehát e tárgyban úgy intézkedni, hogy ezek rövid időn kapjanak valamit, mert ez a népre is nagy befolyással leend.

Pénzt, hogy a kiment táborra kölcsönzői adóságaimhoz, határvonal őrzést kifizethessük, s a gyári költségeket fedezhessük – s a hon maradott táborunkat minden illetményel elláthassuk – kel 80-100 ezer pengő.

Brassó felől az onnan jövő portyázókkal előőreink gyakran összecsapnak – de mindannyiszor csúfosan visszazaladnak – február 23^{án} délután 5 és 6 óra között valami 80-90 zsidást, 15 lovas százak⁶³ riasztattak meg – az olta svalizserek⁶⁴ és oláh huszárok⁶⁵ jönnek – hihetőleg a zsidások Szeben felé vonultak lesz.

Holnap után egy bizonyos indítandók Oláhországba – kipuhatolni az ottani mozgalmakat és gondolkodásmódot – az eredményről rögtön tudósítást teendek – egyébaránt nem minden érdek nélküli levelet még idezárok.

Most Bem tábornok azon fölszólításával foglalkozunk, mely a Naszód vidékérei telepítést tárgyazza – hogy mennek és mennyien ki, még nem tudhatni pontosan.

Ha a posták megnyílnak, remélem tudósításaink gyorsabban meg fognak menni. – Innen K[ézdi]vásárhelyről az egyik állomás Újfaluba⁶⁶ lesz Csík felé. – Ezen állomás képviselő s kézdivásárhelyi főbíró Kovács Dani megtalált – ajánlom a teljhatalmú országos biztos úr figyelmébe – a gyárok körül erőlyesen viselte magát – megérdemli, hogy tekintet legyen rá.

Ami a népszellemet illetendi, méltóztat megnyugodva lenni – mert itt azok, kik a dolgok élén állunk – mindent elkövettünk s követendünk, hogy balút-

lyettese.

⁶¹ Lázár Mihály (1820–1904) hadnagy, Szabó Nándor őrnagy segédtségtje.

⁶² Életrajzát lásd: BONA Gábor, 1999. III. 246.

⁶³ Szászok.

⁶⁴ 5. (Ferdinánd Miksa) könnyűlovas ezred katonái.

⁶⁵ A 11. (székely) huszárezred román kiegészítésű osztálya.

⁶⁶ Kászónújfalu.

⁵⁴ Gazdatiszt.

⁵⁵ Magyarfráta (Kolozs megye).

⁵⁶ Mezóméhes (Kolozs megye).

⁵⁷ Nagy- és Kissármás (Kolozs megye).

⁵⁸ Ahonnan már vettük és közöltünk is öntől levelet. Szerk.

⁵⁹ Berde Áron (1819–1892) a kolozsvári unitárius kollégium tanára.

⁶⁰ Asztalos Pál (1816–1849) máramarosi képviselő, Csány he-

ra ne vezettségük – ösmerik ezek a régi kormányt – súlyát uralkodásuknak – bőv mértékben élvezék – s ezért irtóznak is tőle – mű a magyar szabadságért – bár ha hírközlők, hiszem rólunk sok badart beszélnek is, küzdeni fogunk az utolsó emberig.

Németh László
k[ormány]biztos

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: HL, *Csány-lt.*, 17. d., 1849:621.

9.

Németh László levele Csány Lászlóhoz. Beszámoló az erdővidéki alakulatok sikeres harcáról.

Sepsiszentgyörgy, 1849. március 7.

Németh László háromszéki
k[ormány]b[iztos]

Csány László t[el]h[atalmú] orsz[ágos] b[iztos]
úrnak Kolozsvárt. Sürögnyileg

Sepsisz[en]tgyörgy, [1]849. márc[ius] 7.

Az itthon maradt s Háromszék szászág felőli szélein őrködő táborparancsnok, Szabó Nándor őrnagytól két érdekes tudósítást kaptam, mint írá Brassó felől föl-föl zaklatnak – hanem ezen kevésbé kell megütközni, mert mi adósok soha se maradunk – mindig ők szaladnak meg.

Azonban táborunk naponta szaporodik. S a n[emzet]őrség, ha szükség talpon áll – csak kiküldött testvéreink lankadatlanul vívjanak, megőrizzük mi a határt.

Ezen két hivatalos tudósítást méltóztat, ha kivonatban is a hírlapokba kiadni, s itt nem mulaszthatom el Szabó Nándor őrnagy lelkes, erélyes viseletét dicsérettel ismét megemlíteni. Úgyszintén Beke ezredes⁶⁷ az újonnan kiállítandó tábor körül tett lankadatlan szorgalmát is.

Rólunk, székelyekről az ide most érkezgető hírlapokból úgy látszik sok balhírek kerengtek, ezt azt gondolom tettel cáfoltuk meg, mikor a Csíkkal egyesült háromszéki tábor fegyveres ereje jobb része csatára szállt.

⁶⁷ Beke József (1812–1896) alezredes, Háromszék katonai parancsnoka.

⁶⁸ Szabó Károly (1811–1891) százados, Erdővidék katonai parancsnoka.

⁶⁹ Borbáth László (1814–1898) hadnagy, az erdővidéki szabad lovassapat parancsnoka.

⁷⁰ Feltehetőleg Vass István (1821–1893) főhadnagy.

Az álhír koholónak – melyek köztünk is nem hiányoznak, – ne higgyenek, megírunk mi mindent, mi körünkbe történik, bár jó- vagy balhír legyen.

Németh László
k[ormány]biztos

Kívül: Szabó Nándor őrnagy, Szabó Károly százados⁶⁸, Beke ezredes az újonnan alakítandó tábor körül. Borbáth hadnagy⁶⁹, Vas István⁷⁰ hadnagy, Uzoni, Bíró⁷¹ és Benedek⁷² őrmesterek.

Mellette: Szabó Nándor őrnagy két jelentése. Másolat. Lelőhely: MTA Kt., *Csány-lt.*, 1849: 4381.

10.

Németh László levele Csány Lászlóhoz. Ismerteti a nép hangulatát és az utolsó jelentése óta történeteket.

Sepsiszentgyörgy, 1849. március 10.

Németh László háromszéki
k[ormány]biztos

Csány László teljhatalmú országos biztos úrnak

Sepsisz[en]tgyörgy, március 10^{én} [1]849.
östve 10 óra

Godmá⁷³ István futár által küldött levelét ma reggel 10 órakor ép e pontba vettem – mielőtt egy már kész tudósítással futárt akarék indítani. –

Amennyire örvendék becses sorain, s az abban foglalt jó híren, lelkem annyira nem levert, csak elborult imádott hazánk sorsa fölött. Győznünk kell!!! Vitéz sergeink elszántsága, és milliók imája ok nélkül nem hangozhatik el. A háromszéki nép – ámbár egy-egy vészt jósló éji madár föl-föl üti a fejét, a legjobb hangulatú, ha köztök vagyok, megérkezett lelkes föl-szólításokat – fölvilágosító iratokat közlöm, örvend lelkem – mikor a múltba idegen érdekéért küzdött ősz székely bajnok így szól: „gyermekeim honért⁷⁴ küzdenek. – Csak fegyvert! Most még egy-két ellent le bír sújtani kezem!” Győznünk kell!!! E hírek, mi-

⁷¹ Feltehetőleg Bíró József, az erdővidéki szabad lovassapat őrmestere.

⁷² Feltehetőleg Benedek Ferenc, az erdővidéki szabad lovassapat őrmestere.

⁷³ Olvasata bizonytalan.

⁷⁴ Olvasata bizonytalan.

után a Királyhágon túli lelkesülést láttam, lelkemből csak az ellen hideg vasa olthatná ki.

Vajha minél előbb azon örvendetes hírt lehetnék szerencsés kapni, hogy Magyarország napja fényben-dicsőségben ragyog. – Tehát Erdélynek koronája⁷⁵ lesz.

Lázár Mihály – miként megírák – átadta az Asztalos k[ormány]biztos által küldött 5000 pengőrfot.

Berde tanár elmondja szükségünket, bizonyos embert nem küldök, – mert úgy tudom Macskásit⁷⁶ csíki ezredes Gál Sándor úr ép pénzért küldötte – ő a hozzánk küldendőt is elhozhatja.

E hó 5^{én} érkeztek meg több rendbeli tudósítások, hirdetések, – néhány példány Közlönnyel együtt, egy kissé megkéstek ugyan, de ezt a közlekedés nehézsége okozá.

Récsei János hadnagy vallomását is küldöm, – azon megjegyzéssel, hogy mit a muszkákról mond nem igaz, ő is csak hallomásból mondja – hogy lova sok – egy néhány százan lesznek – a minden nap minket kísértő kijövetelükről látszik – de gyalog nincs annyi – hihetőleg ez is néhány száz. – Hiszem, ha annyian lennének – nem szorulnának be Brassóba – hanem vidékére is kiszállnának, már pedig a vidéken nincsenek.⁷⁷

Még vagy 3 példány feketesárga lapot megkeresvén – küldök – nincs az aljasságnak oly szeme – mit ezen emberek ne híresztelnének.

Fogadja a teljhatalmú országos biztos úr viszenti üdvözetemet.

Németh László
k.[ormány] biztos

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: HL, *Csány-lt.*, Mikrofilmgyűjtemény, 18. d., 1849:746.

11.

Németh László levele Csány Lászlóhoz.
Beszámol egy elfogott román felkelő
kihallgatásának eredményéről.

Sepsiszentgyörgy, 1849. március 15.

Németh László háromszéki
k.[ormány] biztostól

Csány László teljhatalmú országos biztos úrnak

Sepsisz[en]györgy, március 15^{én} [1]849.
östeve 6 óra

A tegnapi tudósításomba írt oláhot – Coreza (?)⁷⁸ Alexa nevűt – épp ezen órába hozták meg – de mivel el akart szaladni, a lábát két helyet megsebesítették – s míg ide jön – sok vére folyván el, egy kissé meggyengült – s nem kérdezhettük ki körülményesen. Annyit mond, hogy Brassóba 4000 muszka lenne – közölök mintegy 7-8 száz lovas van, van 8 ágyújok, s ezek kívül a szászoknak is egy. – A Tömösi szorosnál van 400, a Törösvárinál nincs semmi. –

A brassai 4000 muszkából 1500 Földvárra vonult. A szászok vendégükkel – mondja – jól laktak, mert sorolják⁷⁹ őket, az oláhok jobb része beszökött Oláhországba. – S Brassó, ha még soká így tart, éhségre jut, – mert különösen már így is nagy zabszükében vannak. –

Mihelyt jobban lesz – mert kórházba vitettem, körülményesen kikérdeztetem – s az eredményt megküldendem.

Németh László
k.[ormány] biztos

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: HL, *Csány-lt.*, Mikrofilmgyűjtemény, 23. d., 1849:1545.

⁷⁵ Olvasata bizonytalan.

⁷⁶ Macskási Antal (1820–1883) százados.

⁷⁷ Az utóbbi közlés téves. A Nagyszebent és Brassót biztosító cári

csapatok létszáma meghaladta a 7000 főt.

⁷⁸ Olvasata bizonytalan.

⁷⁹ Sorozzák.

12.

Németh László levele Csány Lászlóhoz. Ismerteti a gabona begyűjtésére és a háromszéki postavonal kiépítésére vonatkozó javaslatait

Sepsiszentgyörgy, 1849. március 24.

Németh László k[ormány] biztostól

Csány László teljhatalmú országos biztos úrnak

Sepsisz[en]tgyörgy, márt[ius] 24^{én} [1]849.

Az üzetett ellenséges csapatok megtörésére, hogy mi is befolyánk – miként írák egész Háromszék népessége felköltünk s táborba szállottunk.

Az ez idő alatt érkezett rendeleteket csak ma és tegnap vehetém teljesezésbe. – S így már intézkedve van a gabona beszedése – öszve írása iránt.

A postautak fölmérése s postamesterek ajánlása iránt – még az országos biztos úr másolatba meg nem küldé – mi csak ma került kezembe, egyszer sem kaptam. E tárgyban is rendelkeztem, míg e fogantatba vezethetnék, addig az udvarhelyszéki és Csíkon keresztüli futárok – mik már rég, már január hó olta föl vannak állítva, teljesítik a kötelességet.

Németh László
k[ormány]biztos

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: HL, *Csány-lt.*, 18. d., 1849:1049.

13.

Németh László levele Csány Lászlóhoz. Tájékoztatja Kerekes Zsigmond orvos helyzetéről.

Sepsiszentgyörgy, 1849. március 27.

54. szám.

Németh László k[ormány] biztostól

Csány László teljhatalmú országos biztos úrnak

Sepsisz[en]tgyörgy, márt[ius] 27^{én} [1]849

Sebész Kerekes Sigmondot – Simon Rozália férjét az országos biztos úr 375^{ik} szám alatt kelt rendelete nyomán magamhoz hivatván – s kikérdeztem, hogy kiküldetése díját kapja-é? Úgy nyilatkozott, hogy

igen. – Jelenleg, egy néhány hó óta az itteni kórházba van rendes fizetéssel alkalmazva – s úgy nyilatkozott, hogy ő fog fizetésiből a nőjének küldeni.

Németh László
k[ormány]biztos

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: HL, *Csány-lt.*, 23. d., 1849:1215.

14.

Németh László levele Csány Lászlóhoz. Ismerteti a háromszéki postavonal kiépítésére vonatkozó javaslatait

Sepsiszentgyörgy, 1849. március 28.

Németh László k[ormány] biztostól

Csány László teljhatalmú országos biztos úrnak

Sepsisz[en]tgyörgy, márt[ius] 28^{án} [1]849.

A háromszéki vonalakon elvonuló posta állomások helyét – úgy szintén a helyek közötti távolságot Lányi Károly mérnök úr hozzám észrevételeivel együtt megküldvén. – Idezárom s egyszersmind fölkérem az országos biztos urat, hogy méltóztat a főposta igazgatóságának is által küldeni.

Németh László
k[ormány]biztos

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: HL, *Csány-lt.*, 18. d., 1849:1112.

15.

Németh László levele Csány Lászlóhoz. Csány rendeletére elszámolásra kötelezte az 1848-ban Berzenczey Lászlótól pénzt átvett személyeket.

Sepsiszentgyörgy, 1849. április 4.

Németh László k[ormány] biztostól

Csány László teljhatalmú országos biztos úrnak

Sepsisz[en]tgyörgy, ápril[is] 4^{én} [1]849.

Múlt hó 15^{én} 498. számok alatt kelt – Mátyás lovas ezred toborzó biztos Berzenczei Lászlót⁸⁰ érdeklő

⁸⁰ Berzenczey László (1820–1884) Marosszék országgyűlési képviselője, 1848-ban kormánybiztos.

rendeletét – amint vettem – a névjegyzék szerint Vitályos Antalt⁸¹, s Donáth György⁸² özvegyét rögtön számadásra szorítottam – s az eredményt négy darab idezárt mellékletben küldöm. – Beczman József⁸³ alezredest – mint gyanús személy, Kolozsvárra kiharancsoltatva – ott megtalálható.

Németh László m. p.
k.[ormány] biztos

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: HL, *Csány-lt.*, 24. d., 1849:1411.

16.

Németh László levele Csány Lászlóhoz. Ismerteti a Háromszéken jelentkező társadalmi problémákat, amelyeket a katonai parancsnokok változása idéz elő.

75.

Kormánybiztos Németh Lászlótól

Csány László teljhatalmú országos biztosnak!

S[epsi]sz[en]tgörgy, ápril[is] 16^{án} 1849.

Sietek az országos biztos urat fölvilágosítani azzal, hogy az ide jövő, s majd két-három hétbe változó katonai egyének – újabb mag újabb, s néha egy nappal ellenkező rendeletei – ha erélyesen nem intézkedünk s uttyát az ily gyakran változásoknak el nem vágjuk, a népet béketúrásból majd kifárasszák.

Az országos biztos úr, kit szerencsénk volt szerény székely szívességgel földünkön üdvözölni – látta a szabadságért földobogó székely keblek hangulatát. – Ezzel óvakodva bántak – miként eddig csudás tetteket lehet kivonni. – De ha gyakran változó rendeletekkel tévedésbe hozzák, ez magának se lesz jó. –

Szinte 7-8 ezer embert e maroknyi föld már táborba szállított – ha szükség igényli – egész népség, mint gyakran tevő csatába száll – de a kard mellett a katonának kenyér is kell – s ha a földműves kezeket mind elvonjuk, – a most Erdély ez egyedüli éppen maradott magtára is üresen maradva nyomort idézhet elő. –

A népet s sebeit – én, ki köztük járok-kelek éjjennappalon, az övéit ösmerem, ezer meg ezer baj van itt, csak a jószág illetményekkel is. Megesik, hogy egy apának két-három fái csatáz – maga az öreg határszéli szolgálatot tesz – s azalatt nejt ki akarják erőszakolni házából.

Ezeket segíteni kell – de hamar – és így a sokféle rendelkezés által a nép ne zaklattassék. Könyörgöm méltóztat – az „elintéztük” szín általi formát életbe léptetni, hogy szűnjenek meg azok a sokféle tisztai rendelkezések, küldetések, mert sok bajt okoznak. Egyszersmind méltóztat úgy is intézkedni, hogy a katonai vezérek oly könnyen ne engedjék magokat vezetni, hogy ha vagy egy puskapor szagot nem kedvelő hozzájuk megy s azt mondja: „Itt és itt ösmerem én a dolgokat – itt parancsolni kell – s parancsoljon velem, mert elvállalom. Ilyen példány azonban házában számtalan föltűnik. Ha már intézkedésekhez fogott – jeles tapintatú – népösmert, kedvelt Beke ezredest visszakaphatnók, kebli ügyünk tisztára hozzuk addig. – De így megvallom – ámbár a mostani ellen sincs szavam, későre bonyolódunk ki, már vagy ez maradjon itt több időre, vagy ha táborba küldetik – Beke jöjjön vissza –, vagy sürgetősön az ösmert hivatali formát léptessük életbe. – És így míg az általános rendelkezés ideje beállhat, ahogy lehet könnyítendik a nép sorsán.

Még az más baj itt az is, hogy a katona kinevezési névsorába – gyakran az érdem háttérbe szorul – s a hivatal – ha a kinevezőkkel valami öszveköttetésbe van – érdemtelenek is osztatik. De az ilyek – mint már meg is tapasztalám – még távolba valák – egyebütt is megtörténtek. S mikor a sergeket tisztázzák (?) – elhullottak, mint az őszi dér üdőbe falevél. – Gyakran emlékezünk az országos bizon úrra – neve gyakran cseng a háromszéki nép ajkán – fogadja forró üdvözetünket.

Németh László
k[ormány]biztos

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: HL, *Csány-lt.*, 221. d., 1849:2150.

17.

Németh László kormánybiztos rendelete a törvényhatóság működését szabályozó ideiglenes utasítás közzétételéről

Sepsiszentgyörgy, 1849. május 26.

Rendelet

Mint a legegyszerűbb polgár is tudja a nehéz háborúk folyama alatt egyfelől, a főkormányhatalmi nehéz közlekedés, másfelől miként nálunk is, eddig a kato-

⁸¹ Vitályos Antal (1794–?) a 11. (székely) huszárezred századosa.

⁸² Donáth György (1792–1848) a 15. (2. székely) határőrezred alezredest.

⁸³ Josef Betzmann (1795–1849) a 14. (1. székely) határőrezred alezredest.

naságból még tökéletesen ki nem vetkezett katonai parancsnokok gyakori változása, s csaknem egymást pofon csapó rendeletei miatt, mindég rendetlenség s néha visszaélés szokott becsapni.

Ennek további harapozátát gátlólag, az ország kormányzó elnöke Kossuth Lajos úr, Csányi teljhatalmú országos biztos úr által egy sorsunk, s állásunkot kijelölő, irántunk, székelyek iránti szívjósággal teljes s minden sérelmeink orvoslatát biztosító rendeletet küldött. Mit is Háromszék lelkes polgáraival, oly megjegyzéssel van szerencsém tudatni, hogy én ennek következtében, mint felsőbb helyről utasítva valék, a nemzet bizalmából kifolyólag a polgári kormányzatot a kezembe lett hatalomnál fogva, ideiglenesen a netalán eshető választásig, amennyire lehetett, minden érdekeket képviselve, az idecsatolt névsor, és utasítás szerint életbe léptetem.

Az utasítás, míg az Erdély számára most általánosan készülő rendszer meg lenne – csak ideiglenes, de a népre nézve, azt gondolom üdvös, mert amennyire lehet kimutatja, a nép hová vigye az ügyét.

Rendelem tehát, hogy valamiképp egyfelől a hivatalnokok teendőikről szoros felelettel tartoznak, úgy másfelől a nép is, minden intézkedésekben bennök a törvényt tisztelje, megtartsa, mert ki ez ellen vétne a jogos igazság szigorúan sújtandja.

Sepsi Sz[ent] György, május 26-án 1849.

Németh László k. biztos

Nyomtatvány. Lelőhely: Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma, Sárospatak. Leltári szám: 97.8.49.

18.

Németh László ideiglenes utasítása a háromszéki hivatalnokokhoz

Sepsiszentgyörgy, 1849. május 26.

Háromszéki hivatalnokoknak
ideiglenes utasítás

A polgári igazgatás két úton történik:

- a) Intézkedések.
- b) Vagy bíraskodás által.

Az intézkedések történnek: felsőbb rendeletek folytául közigazgatás szempontyából; – keblileg. Keblí tárgyakra vonatkozólag:

A bíraskodás: vagy jogi kérdésekbe működhetik, melybe minthogy törvényes kérdések el döntendők, és ezúttal a törvénykezésnek szünetje van, hallgatunk

ország gyűlése határozatáig. – Vagy tiszta egyezményen alapuló követelésekbe, melyek nem annyira bírói ítélet, mint végrehajtást kívánnak, személy és vagyon bátorságosítására tartozó esetekbe, melyekbe a hatalmas tetteknek fellépése, tüsténti megzabolázást és az erőszak uttyán elvett vagyonnak visszaadatását kívánnák, annál fogva nem is annyira bírói ítélet által az itteni kérdések eldöntendők, mint a fennálló törvények értelmében a személy és vagyon bátorság megtartandó.

Az intézkedéseknek légyenek bár felsőbb rendeletek folytául, akár keblí szempontból innen a kormány hivataltól kell kimenni egyenesen a kerületi főbírákhoz, következőleg azoknak végrehajtását, vagy körleveleik által kerületeikben, vagy ha a körülmények így kívánják, az illető szolgabírák által eszközlik, egyébaránt magok a kerületi főszolgabírák is véletlen nem remélt esetekben, ha az eset siető fellépést és orvoslást kívánna intézkedhetnek, mind az esetet, mind az általuk tett intézkedést a kormány hivatalnak bejelentvén.

Az intézkedéseknek végrehajtását eszközlik alszolgabírák, különösen kiküldött biztosok, falusi bizottmányok vagy tanácsok, falusbírák, tárgyalásához vagy nagyságához képest. A bíraskodás minthogy fellebbezés és netalán történhet terheltes megorvoslása tekintetéből több külön fokozatú és személyzetű bírák által történik:

- a) áll vagy falusi bizottmány avagy tanácsból;
- b) vagy alszolgabírói székből
- c) végre főszolgabírói székből.

Melyek elől fokozat szerént utoljára fellebbezés többnyire birodalman kívül történik a kormány hivatal eleibe. – A falusi székek vagy bizottmányok egy öttagú bírói személyből állandanak, kik is választandók a falvak által szolgabírói elnöklet alatt – ezek azon kívül, hogy a közigazgatásnak segédjei mennyiben a közigazgatásnak végrehajtását eszközlik, bíraskodnak minden apróbb ügyekben szóbeli per útján, személyes, tettekben, ha a tett nem olyan, hogy közkeresetet von maga után, hanem 12 órai bészárás által elégtétel szolgáltatatható, vagy béke útján elenyésztethető, adósságos keresetekben 12 pftig. borozda, vagy határkijárás, hol tiszta és világos foglalás, és időmúlás homályossá nem tette a kérdést, határ-béri károk ellátása, megtérítése, egyszóval ami eddig is a falusi szék hatáskörébe állott, fennmaradván ítélet által megterheltes feleknek fellebbezési joga az alszolgabírói székre. – A bíraskodáson kívül határ feletti felügyelet, vagyis mezei és erdei rendőrség, falusi csend fenntartása, gonosztevők, gyilkosok, bujtogatók rögtöni befogattatása, és szelíd kikérdeztes után jegyzőkönyv mellett a főszolgabírákhoz kísértetese köréhez tartozik, – az alszolgabírák esküvel azon

kívül, hogy a kormány hivatal és főszolgabírói intézkedések végrehajtását eszközlik, itilnek első bíróilag kisebb fegyelmi esetekben 48 óráig terjedő fogsággal – magánosok kisebb követeléseikben, légyenek azok akár adósági, akár erőszak által okozott károk megtérítése feletti ügyek, 50 pftig, bészárólag terjedve. Itilnek továbbá falusi székekről fellebbezés útján elejökben vitt ügyekben, úgy hogy az általok fellebbezés útján javítás képen hozott itilet csak is birodalman kívül vihető feljebb a főszolgabírói székre, az eljárás ezen szék előtt is csak szóbeli per útján legfeljebb három szóváltás útján történik, az ügy folyamatáról jegyzőkönyv viendő, mely időnként megvizsgálandó is léssen.

Főszolgabírák: kerületeik kormányzatán kívül hatási körök azon fokozatba és helyzetbe megmaradva, mint eddig is volt az úgynevezett alkirálybíráknak, bíraskodnak eskütteikkel 50 pfton. feljül határozatlan mennyiségig, és 100 pfton. alóli ítélet elégtételbe is vétethetik, a felek csak is birodalman kívül fellebbezhetvén. Hatalmasság eseteiben, ha az eset szóbeli per útján bébizonyítható és a foglalást esztendei békességes birtok feljül nem múlta, vagy illetőség és örökösödés kérdései a tárgyat oly elegyessé nem tészik, hogy ellátására többes személyzetű bíróság kívántatnék – használt utak kinyitása, tilalmas erdőkből vagy széna fűhelyekből, gabonákból behajtott és harmad napontul tisztí képre szolgáltatott marha visszaadatását és kár megtérítését illetőleg, nyomkövetés esetei, egyszóval azon esetek, melyekben eddig is a volt királybírák, eljártak, mind szintén a büntető perekre nézve a pert elintézik, a büntetendő személyt az illető büntető szék eleibe állítják, és az itiletnek a bűn fokozatához képesti végrehajtását vagy rögtön vagy megkívántató fellebbezés után elintézik

Az első alispány a megye kormányzatát vezeti. – A második alispány a fellebbezett ügyeket az első alispánnyal az illető jegyzőkkel tárgyalják, első alispány betegsége vagy egyéb elhívása esetében a kormányzást vezeti. – A térparancsnokság téendője: az összes nemzetország felett öröködni, a megye kormányzója rendelésére a katonai karhatalmát kirendelni, az utazók útveleit látomásozni, fuvart utalványozni, az ezred minden javaira⁸⁴, minthogy még az ezred kezénél vagnak felügyelni, a táborból haza szököttek az illető tiszték által befogatni s visszakísértetni, de főleg a volt katona árvák ügyeit kezelni, tisztába hozni. Az ez utáni árvák ügyéről az illető kerületi tiszték úgy szintén az esküttek is – kik egyszersmind gyámbírák felelősök. – Minden elősorolt hatóságok és bírák együttvéve és egyenként felelősök, s minden ítéletről és véleményről nevek aláírásával kezesked-

nek. Ez okból minden hivatalos eljárásokról minden hatóságok és önállóan működő hivatalnokok jegyzőkönyvet fognak vinni, ezen kívül pedig az ítéletek miképpen végrehajtásáról naplót tartoznak szerkeszteni. Ezen jegyzőkönyvek áttekintés végett fél havonként a kormányzó alispánynak bémutatattanak. Hogy a nép a megvesztegethetés, feltételezés által el ne erkölcsteleníttessék, s hogy a bírák is részrehajlatlan itilet hozatala által az igazság kiszolgáltatása kellőleg léptethessék életbe, ajándékok hozatala, és elfogadása ezennel a legszigorúbb felelőség terhe alatt eltiltatik, rajta érés esetében az illetőknek neveik köröztetés által fognak átadatni, a közvélemény bírálatának. Mert az ily igazságtalan zsarolások és huzavonók – miután a bírák rendes és illendő fizetése, a falusi tanácsnak pedig közteher alóli felmentése által feleslegessé váltak; csak a bírói tekintély, és kellő tisztelet alá ásására szolgálnak eszközül.

Sepsisz[en]györgy, május 26-án 1849.

Németh László k[ormány]biztos

Nyomtatvány. Lelőhely: Hadtörténeti Múzeum, Plakát és Aprónyomtatvány Tár. Leltári szám: 99.340.1./Nyt.⁸⁵

19.

Németh László levele Szent-Iványi Károlyhoz

Sepsiszentgyörgy, 1849. május 26.

Németh László k.[ormány]biztostól

T[el]h[atalmú] orsz[ágos] b[iztos] Szent-Iványi Károly úrnak Kolozsvárt

Sepsiszentgyörgy, máj[us] 26. [1]849.

A nemzetgyűlés által újonnan megajánlott 50.000 újoncok Háromszékre esendő részlete kiállítását tárgyaló 2915. sz. a. k. rendeletére a következőkben van szerencsém válaszolni.

Nekünk a bizonyos év végi besorozás következtében 6600 katonánk a tartalék zászlóaljkon kívül csatatéren áll s így a törvényesen első kiállítás szerént ránk eső 1068 katonát többszörösen kiadtuk.

Eszerint illetékünk egyfelől a kellett mennyiségen jóvali fölül adása, másfelől mind az ország kormányzó, mind az orsz[ágos] b[iztos] úr azon biztosító nyilatkozata, „hogy minden megye csak annyiban foly

⁸⁴ 15. (2. székely) határőrezred és a 11. (székely) határőr huszár-ezred.

⁸⁵ Tóth Orsolya szíves közlése.

be az új rovatba, mennyibe a rá kirótt mennyiséget az első kiállításában ki nem adta volna” – ezen új kiállításai befolyásunk alól tökéletesen fölmentnek.

Németh László k[ormány] biztos

Másolat. Lelőhely: MTA Kt., *Csány-lt.*, 1849: 3781.

20.

Németh László levele Szent-Iványi Károlyhoz

144.

Németh László háromszéki k[ormány] biztostól

Országos teljhatalmú
biztos Szent-Iványi Károly úrnak!

Sepsiszentgyörgy, június 12^{én} [1]849.

Jelen évi 3264. számok alatt keletkezett fölhívásom folytán van szerencsém a kormányzásom alatti Három- és Miklósvárszék katonaságoknak azon kellemes helyzetéről tenni tudósítást, miszerint a hatóságban a széna, és minden itten természetni szokott ősz – és tavaszi gabonanemek általánosan jó reménnyel biztatják a földműveseket, afelett e vidékben a szünteleni táborozás miatt történt rendkívüli kiadások miatt is tavalyi gabona oly mennyiségben találtak, hogy abból a közelebbi talált vidékek is el látathatnak.

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: HL, *Csány-lt.*, 211. d., 1849:4700.

21.

Németh László levele Szent-Iványi Károlyhoz

A háromszéki kormánybiztostól

Szent-Iványi Károly teljhatalmú országos
biztos úrnak

S[epsi]sz[en]tgyörgy, június 22^{én} [1]849.

Brassó az ellenség által el lévén lepve, a közlekedésünk, minthogy minden hivatalos levelezéseink ezen a vonalon mentek és jöttek, merőben fenn van akadva.

Ha valaha szükséges volt a székelyföldönni vonal megnyitása, úgy most bizonyosan legnélkülözhetetle-

nebb. – Én mikor Csány miniszter úr volt az országos biztos, fölküldöttem volt minden e tárgyra vonatkozó mérést és javallatot, a kijelelt postai állomások és postamesteri személyzettel együtt. Jelesül Udvarhelyszéken keresztül Köpecre Sebestyén Sámuel, Hídvégére Imreh Lázár, – S[epsi]szentgyörgyre Kovács Ferenc, – Maksára Bajkó Dániel urakat. – Kérésem ismétlem a teljhatalmú országos biztos úrhoz is, méltóztat e tárgyban sietőleg intézkedni, s ha Oklánd, Köpec, hídvégi állomások rögtön életbe nem léphetnek, minden esetre Udvarhely felé Csíkszeredába jöjjön a tudósítás, minthogy ottan rendes posta vagon.

Németh László
k[ormány]biztos

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: HL, *Csány-lt.*, 218. d., 1849:5188.

22.

**Németh László kormánybiztos levele
Szent-Iványi Károly országos teljhatalmú
biztoshoz. Tudósít a székelyföldi hadosztály
harcairól.**

Maksa, 1849. június 23.

Háromszéki Kormánybiztostól

Szent-Iványi Károly teljhatalmú
Országos Biztos Úrnak Kolozsváron.

Maksa, június 23-án [1]849. ¼ 6 óra délután

E sorokat csatatérről jöve rögtönzöm – Ma dél előtt Brassóból túlnyomó muszka erőnek sikerült Háromszéknek Kökös felőli hídján hozzánk áttörni s az első Kökös nevű falut elfoglalva, előnyomult Uzonig, minthogy erőnk csekély, az övékével szembe csak 1 z[ászló]aljat állíthatnánk, táborunk jónak látta Gál ezredes a Maksai tetőre összpontosítani s innen az első védő állást megtartani.

Míg e sorokat írák, jelentik, hogy Uzon ég s az ellen gyorsan nyomul erre, gondolom itt a Maksai dombon föltartóztathatjuk, mert e nagyon kedvező állás részünkre, csak erőnk több volna.

Maksáról K.[ézdi]vásárhelyig csak egy állomás, isten tudja megtarthatjuk e, vagy se, erőt kell ide összpontosítani, gyorsan, minden perc késő, ha e földet elvesztjük, az ikerhon legerélyesebb népe esik az ellenség martalékául.

Minthogy harcmezőn állok, körülményes tudósítást nem tehetek, szíveskedjen ön teljhatalmú or-

szágos biztos úr a kormányzó elnökkel úgyszintén a minisztériummal ezt tudatni.

Németh László k.[ormány] biztos

Másolat. Lelőhely: MTA Kt., *Csány-lt.*, 1849: 3786.

23.

**Németh László felhívása Háromszék lakosságához.
Megtöltja az ellenséggel való együttműködést.**

Kézdivásárhely, 1849. július 1.

Székelyek testvéreim.

Háromszék fölött egyvészterhes hét vonula el. Próbátüz volt ez, mely egyfelől az elhatározott, szilárd jellemű székelyt megedzette; másfelől a gyávat, kibin bizodalmunk nem lehet, fölmutatta. Az ellenség miként kezemnél levő bújtoató irományai mutatják, mindent elkövetett a székely tiszta érzelmet megzavarni. Rémitgetett főleg azzal, hogy ha még egyszer bejön s mi mellé nem állunk: vagyunktól megfosztván, hajlékunkot fölégeti s egész fajunkot kiirtja. Amde, testvéreim, valamint a vért vízzé változtatni nem lehet: úgy az ilyen rémitésekre, melyekkel ellenünk saját gyengeségét árulja el, a székely nem tagadhatja meg gyermekeit, rokonait, kiből vitéz harcosaink állanak. Atyámiai! Kegyelmetek, kiket már 1764. óta csalogatnak, értik az ily mesterséget s lenevetik úgy-é bár? De mint minden nép között, vannak itt is kislelkűek, önhaszonlesők, kik honfi-as buzgalmat, tiszta akaratot elfojtani törekednek. Azért, az ilyenek miatt Háromszék összes lakosságára nézve:

1. A haditörvényszék újra fölállítatik s ki bújto-gat, a népet lehangolja, az ellenséget vezet, elősegíti: rögtönítélőszék elébe állítatik. – 2. Minden legközelebb rendeztem hivatalnok állomását rögtön foglalja el s erről harmadnap alatt engemet tudósítani tartsa felelettel⁸⁶ járó kötelességének. – 3. Aki pedig az ellenségkezére dolgozni, attól hivatalt elfogadni merészkedett: ezennel megszűnt tovább hivatalnok lenni. Az ilyeneknek lehető rendeleteik érvénytelenek, maguk törvény elébeidézendők. – 4. Ki a hivatalnokok intézkedéseinek gátot vet, ellenszegül, nem engedelmeskedik: mint honáruoló keményen büntetik. – 5. Hazafi kötelességévé tétetik mindenkinek: az ellenség proclamatioit a falusi bizottmányok elnökeihez beadni, kik is ezeket és az ellenség részére

⁸⁶ Felelősséggel.

netán kiadott rendeleteket, parancsokat, bár kiktől származtak legyen is azok, harmadnap alatt, egy bizottmányi tagtól hozzám beküldeni felelet terhe alatt köteleztetnek.

Testvéreim! Az ellenség csábításainak némelyek közülünk áldozatául estek. Tapasztalatok bizonyítják, miként némely körökben árulók lézengnek, istentelen rossz akaratúakat hord, tűr itt-ott hátán meggyénknek szabadság csatáival szentelt földje. Íme én, mint egyik igaz testvéretök fölszólítlak: óvakodjatok e büntől, mert a haza elleni vétket sem ember, sem isten nem bocsátandja meg. Azért egy akarat, egy cél: a haza megmentésének célja, testvéri szeretettel, összpontosítsa minden erőnket!

Kézdivásárhely, július 1-én 1849.

Németh László
k[ormány]biztos

Magyar nyelvű nyomtatvány. Lelőhely: HL, 1848–1849, 52a/263.

24.

Németh László sajtócikke

A josephstadi börtönkönyvtárról
(Hajdú Lajos⁸⁷ tanár fölhívására)

Azon utolsóknak egyike vagyok, kik a josephstadi szomorú fogság tanyáját elhagyták. A német kormány a felséggel oly szűkmarkúan osztatá a megkegyelmezést, hogy úgy a megszabadult, mint a hátramaradott fogoly teljes örömet nem érezhetett.

Hajdú Lajos tanár barátom, ki egyike vala a nemes szilárdsággal tűrő foglyok közül, már több becses adalékkal járult a józsefvári foglyok történetéhez a „Hazánk és Külföld” 3-dik számában. Ezekben kérdi, hogy „Mi történt azon könyvtárral, mely több egyesek adománya és az irodalom jelesei ingyen küldeményéből alakult?”

Erre azt válaszolhatom, hogy mint a szél fuvalmának zúgása már távolról meghallszik, úgy az amnesztia adása előtt jóval hallatszot, hogy a politikai foglyok általános kegyelmet kapnak. A könyvtárról tehát előre kellett gondoskodni, hogy abban az esetben mi történjék vele.

Emlékezhetik Hajdú Lajos barátom, hogy ekkor több nézet merült fel, hogy melyik iskolának lenne adandó? Az én indítványomra az anyahoniak az éppen ekkoron Háromszéken, Sepsisz[en]tgyörgyön

⁸⁷ Hajdú Lajos (1813–1901) a kisújszállási gimnázium vallás-tanára.

keletkezett tanuló intézetnek⁸⁸ adásában egyenként összesen, készségesen beleegyeztek. Úgy mi, erdélyrésziék is – ámbár egy-egy szerette volna a hozzá közelebbi intézetnek adni – mindannyian abban állapodtunk meg, hogy azon intézetnek adassék.

Így a könyvek kezelése az én gondozásom és intézkedésem alá jutott.

A nagyobb kegyelmezés után jött a második, melyben igénytelen magam is valék.

Én a könyveket, egynéhány darabon kívül (mert még ott maradt Koffler⁸⁹, Fogarasi⁹⁰ stb.), melyek ép kéznél valának, ládába pakolva egy m[aros]vásárhelyi kereskedőhöz előre indítam, hová az már előttem meg is érkezett.

Innen beszállítottam Sepsisz[en]tgyörgyre, egyik, már fájdalom! Elhunyt jelen polgárhoz, Demeter József barátomhoz nyíltan, sorszámozva.

Hogy nyolcévű fogságom alatt megrongált egészségemen javítsak, elmentem a kovásznai fürdőbe. Alig voltam Kovásznán két hétig, sepsisz[en]tgyörgyi Greszkovics nevű bezirker⁹¹ utánam küldött egy ukázt, hogy miként mertem eltávozni, mert titkos irományokat és könyveket csempésztem be Sz[en]tgyörgyre.

Azalatt, míg én visszaérkeztem volna, csakugyan a ládát felbontották, megvizsgálták, s ha csak egynéhány regényt nem – mit nem értettek, bűnösnek nem találva, Demeter Józsefnél meghagyták.

Demeter József (s úgy tudom Gyárfás Károly⁹² barátunk) a könyveket az intézetnek – amint megalakult – át is adta, s jelenleg annak birtokába vannak.

Az intézet igazgató tanára ezelőtt több évvel, ha jól emlékszem a „Kolozsvári Közlöny”-ben tett is erről egy hibás említést, Josephstadi foglyok helyett az olműtzieket említvén. Ezt nekem helyre kell vala igazítanom, de őszintén megvallom, már belefáradtam volt, mert ezért még szintén két és fél évig üdöztek, szabad lábóni fogoly valék, mert a bezirker híre nélkül – nem vala szabad helységemből sem eltávoznom.

Íme kedves barátom, ez a Josephstadi könyvtárnak, mind te, mind többi fogolytársaink megnyugtatóására írt rövid története.

Macesden, 1870. februárban.

Németh László

Megjelent: *Hazánk és Külföld*, (szerk.: Szokoly Viktor), 10. sz., 1870. március 10. 154–155.

Süli Attila – *Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Budapest, Kapisztrán tér 2–4., H-1014; suli.attila73@gmail.com*

Levéltári források

Hadtörténelmi Levéltár, Budapest (HL)

– *A Román Tudományos Akadémia Kolozsvári Fiókjának Történelmi Levéltára, Csány-levéltár anyagáról készült másolatok, Mikrofilmgyűjtemény*(HL, *Csányi-lt.*)

– *Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc iratai*, Mikrofilmgyűjtemény (HL, 1848–1849)

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Kézirattár (MTA Kt., *Csányi-lt.*)

– Csány László levéltára. Másolatok. Az aradi Csány-levéltár, pontosabban az 1849. évi országos biztosság január–június közötti iratairól készült másolatok, Ms 4925.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest (MNL OL)

– R 110 *Kossuth Hírlapjának iratai*

Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma, Sárospatak

Hadtörténelmi Múzeum, Plakát és Aprónyomtatvány Tár

Nyomtatott források

– *Honvéd*, szerkeszti: Ocsvai Ferenc, Kolozsvár, 1848–49.

– *Kossuth Hírlapja*, szerkeszti: Bajza József, Pest, 1848.

– *Erdélyi Híradó*, majd Kolozsvári Híradó. szerkeszti: Ocsvai Ferenc, Kolozsvár, 1848.

– *Vasárnapi Újság*, 1869.

⁸⁸ A sepsiszentgyörgyi székhelyű Székely Mikó Kollégium 1857–1859. között jött létre, gr. Mikó Imre anyagi támogatásának köszönhetően.

⁸⁹ Koffler Bódog (1825–?) honvéd őrnagy. (BONA Gábor 2000, 447–448.)

⁹⁰ Feltehetőleg Fogarasi István birtokos, akit 2 évre ítéltek el. (*Va-*

sárnapi Újság, 18. sz. 1869. május 2., 242.)

⁹¹ Kerületi hivatalnok.

⁹² id. Gyárfás Károly honvéd százados (1807–1892) 1848-ban Sepsiszentgyörgy országgyűlési követe, hadbíró százados a 83. honvédtáborban. (DEMETER Lajos 2001, 49–51)

Irodalom

- BONA Gábor
1998–1999 *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848–49. évi szabadságharcban*, I–III, Budapest.
- BONA Gábor
2000 *Tábornokok és törzstisztek az 1848–49. évi szabadságharcban*, Budapest.
- BONA Gábor
2008–2009 *Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban*, Budapest.
- DEMEMTER Lajos
2001 *A hazáért! „a patakokat a mi vérünk festette pirosra.” Sepsiszentgyörgy, Kilyén és Szotyor területén nyugvó 1848/49-es szabadságharcosok*, Charta, Sepsiszentgyörgy.
- NAGY Sándor
1895 *Nagy Sándor: Háromszék önvédelmi harca 1848–49*, Kolozsvár.
- PÁLMÁNY Béla (szerk.)
2002 *Az 1848–1849. évi első népképviselői országgyűlés történeti almanachja*, Budapest.
- SÜLI Attila
2012–2013 Németh László kormánybiztosi irataiból, *Acta Siculica 2012–2013*, 329–344.
- RÉTHI Lajos
1884 Réthi Lajos: Tóth László, *Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve*, III, Arad, 18–26.

O culegere din articolele, publicațiile și documentele de delegat ale lui László Németh.

Partea II.

(Rezumat)

László Németh a fost unul dintre cele mai importante personalități ale evenimentelor pașoptiste. El s-a născut la Târgu Secuiesc, și-a desfășurat activitatea de avocat la Deva, iar în 1848 a fost ales membru al Dietei Transilvaniei. Din ianuarie 1849 este delegat de către guvernul maghiar în regiunea Trei Scaune, unde își asumă un rol important în coordonarea administrativă, militară și a industriei militare.

Prima publicație de surse cu privire la viața și activitatea sa am pregătit-o pentru anuarul Muzeului Național Secuiesc din 2012–2013. Drept continuare aceluși articol, prezentăm o nouă culegere de texte, care ne completează cunoștințele despre cariera politică bogată în evenimente a acestei personalități.

A Collection of Articles, Publications and Commissioner`s Documents by László Németh

Part II.

(Abstract)

László Németh was one of the most important personalities of the Hungarian war of independence from 1848–1849. He was born in Târgu Secuiesc, practiced law at Deva, and in 1848 was elected a member of the Transylvanian Parliament. From January 1849 the Hungarian government delegated him to Háromszék region, where he had a great role in the coordination of administration, military forces and war industry.

We offered a first publication of sources about his life and activity within the 2012–2013 yearbook of the Székely National Museum. As a continuation, we present another collection of texts, which complete our knowledge on a rich political carrier.